

Sesions Científiques: Col·loqui controvertit: l'objecció de consciència en medicina

EL PUNT DE VISTA DEL COL·LEGI DE METGES

Josep Arimany i Manso

Acadèmic Corresponent

L'objecció de consciència consisteix, en síntesi, en la negativa d'una persona (en el nostre cas d'un professional sanitari), per motius de consciència, a sotmetre's a una conducta que en principi seria jurídicament exigible, provinguí l'obligació directament de la norma, o d'un contracte, o d'un mandat judicial o d'una resolució administrativa. L'objector —per contrast amb la desobediència civil— no busca, en primera instància, que es revoqui la norma, sinó que, en el seu cas concret, se l'eximeixi del compliment.

Es pot distingir entre objecció de consciència *secundum legem* (quan la Llei dispensa al subjecte per a l'acció, o li confereix una alternativa, com són els casos d'avortament i, fins fa algun temps, del servei militar), i objecció de consciència *contra legem*, que consistiria en actuacions delictuoses o, al menys, contravencions de la norma legal forçades per la pròpia consciència, però sense suport normatiu.

Segons Rogelio Altisent, expresidente de la Comisión Central de Deontología de la Organización Médica Colegial. Madrid 16 de junio de 2010

“La objeción de conciencia es un derecho fundamental que afecta tanto a médicos como a pacientes y que, en ocasiones, puede generar un conflicto, por ejemplo, cuando el enfermo reclama la prestación de un servicio sanitario legalmente reconocido pero contrario a los valores morales del profesional.” “Una de esas vías pasa por la validación deontológica de los casos de auténtica objeción de conciencia, con ello se lograría dar mayor transparencia e información sobre los auténticos casos de objeción y, al mismo tiempo, reconducirse aquellos que entran a formar parte de la denominada falsa objeción de conciencia”.

Segons Abraham Barrero Ortega. Profesor de Derecho Constitucional Universidad de Sevilla

“Definir la naturaleza jurídica de la objeción de conciencia no es tarea fácil. Incumplimiento, desobediencia, excepción, tolerancia, concesión, derecho subjetivo y derecho fundamental son algunas de las expresiones utilizadas por la doctrina a la hora de calificar jurídicamente la actitud de quienes se oponen al cumplimiento de una ley que consideran injusta.”

Declaració sobre “Objecció de Consciència” de la Asamblea General del Consejo General de Colegios Oficiales de Médicos (31 de maig de 1997).

Segons el President de l'Asociación Española de

Derecho Sanitario (AEDS), Ricardo de Lorenzo, *“la naturaleza jurídico-constitucional de la objeción de conciencia no se percibe con claridad en los medios jurídicos, lo cual, a su criterio, genera una gran inseguridad”.*

Savulescu, J : “Conscientious objection in medicine”, BMJ, 2006, 332: 294-297:

“(…) La consciència dels metges no entra en joc en l'atenció mèdica moderna. L'atenció als pacients hauria d'estar determinada per la llei i la consideració de la justa distribució de recursos mèdics determinats, el que requereix una raonable concepció del bé i de la voluntat del pacient. Si no s'està preparat per oferir una atenció al pacient, legalment permesa, eficaç i beneficiosa, a causa de conflictes de valors, no s'hauria d'exercir la medicina”.

En el Consell d'Europa en un document elaborat per la parlamentària britànica Christine McCafferty, Comitè d'Assumptes socials, sanitaris i familiars, ha demanat al Parlament europeu que s'estableixi un *“marc legal i procedimental complet i clar que reguli l'objecció de consciència dels proveïdors de serveis de salut”, a la vegada que “un mecanisme eficaç de supervisió i reclamació”.*

La promulgació de la Llei Orgànica 2/2010 de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de la gestació, en el seu article 19.2, reconeix el dret a exercir l'objecció de consciència dels professionals sanitaris directament implicats en la realització de la interrupció voluntària de la gestació. En el preàmbul II de l'esmentada llei es recull que el dret a l'objecció de consciència en l'anterior supòsit, serà arrel·lulat amb un desenvolupament futur de la llei. Aquesta és la primera iniciativa a la legislació espanyola per regular l'objecció de consciència dels professionals sanitaris.

La naturalesa jurídica constitucional de l'objecció de consciència dimana del dret fonamental que reconeix l'article 16 de la Constitució Espanyola (CE); l'apartat 16.1 garanteix l'expressió de la llibertat ideològica, religiosa i de culte de les persones. L'apartat 16.2 de la CE es refereix a que ningú podrà ser obligat a declarar sobre la seva ideologia, religió o creences. Així, el dret a l'objecció de consciència pot ser exigit encara que no hi hagi una regulació legal expressa, ja que el mateix *“forma part del contingut del dret fonamental*

a la llibertat ideològica i religiosa reconegut a l'art. 16.1 CE", essent directament aplicable en matèria de drets fonamentals, segons la Sentència del Tribunal Constitucional 53/1985, sobre la Llei de despenalització de l'avortament de 1983.

El dret a la llibertat de pensament i la llibertat religiosa eximeixen al ciutadà, que al·lega conviccions morals i ideològiques personals, d'acomplir un servei o un acte que són obligatoris segons l'ordenament jurídic.

En els centres assistencials de finançament públic es pot plantejar el dilema entre dos drets, el dret a la protecció de la salut (art 43 CE) i a rebre les prestacions incloses en la cartera de serveis i el dret a la llibertat de consciència dels professionals sanitaris (art 16 CE).

La Llei pretén dirimir aquest conflicte en el cas de la interrupció de la gestació, però amb la indeterminació pròpia i la dificultat de regular un dret que neix de les conviccions personals, i per tant, pertany a l'àmbit de la intimitat i la llibertat individual.

El dret a l'objecció de consciència es justifica com l'exempció d'un deure legal, entès com un dret a no veure's obligat a realitzar certes activitats contràries a les pròpies conviccions.

Tanmateix, la simple invocació a la pròpia consciència no és suficient per a eximir dels deures professionals. En conseqüència, el simple recurs a la pròpia consciència no és suficient per a eludir el compliment de les normes legals. Per això, es fa necessari definir un equilibri harmònic entre l'exigència de la norma objectiva i la consciència individual.

L'objecció de consciència sanitària planteja un conflicte constitucional en l'àmbit de la interrupció voluntària de la gestació. D'una banda la llibertat de consciència i el dret a no ser discriminat per raons ideològiques i d'altra el dret a la llibertat d'empresa (art 38 de la CE) en la seva basant d'exercici responsable de la gestió i direcció del centre assistencial. Per aconseguir una concordança pràctica de tots els interessos constitucionals, el responsable del centre sanitari ha d'adaptar-se a la posició de l'objector, oferint alternatives ocupacionals i mai discriminant per l'exercici del dret a l'objecció de consciència.

La verificació i validació de la OC presenten les dificultats pròpies de la regulació d'un dret que es fonamenta en l'àmbit del privat. Un excés de cel ben intencionat, com són els registres dels objectors, poden tenir un efecte pervers en el col·lectiu així identificat. En absència d'una llei específica, pensem que la proximitat i el coneixement de les persones són un requisit necessari que es compleix als centres assistencials. Al nostre entendre, aquest és l'àmbit adient per la resolució del possible dilema entre el deure d'assistència i l'objecció de consciència. Considerem que és més efectiu que siguin els propis centres sanitaris els que elaborin el llistat de facultatius que s'acullin a aquest

dret, el que revertirà en una millor organització. També poden ajudar en aquestes actuacions els comitès d'ètica assistencials.

El Codi de Deontologia del Consell de Col·legis de Metges de Catalunya reconeix el dret a l'objecció de consciència en la norma 6, que diu que cap metge no podrà ésser ni discriminat ni rebutjat, quan per fidelitat a la seva consciència, es negui a emprar o empri una determinada terapèutica o mitjà de diagnòstic.

És en aquest context que el Col·legi Oficial de Metges de Barcelona fa públic aquest decàleg

1. L'objecció de consciència en l'àmbit sanitari, és la negativa motivada en consciència, a prestar col·laboració o realitzar una intervenció sanitària que per norma s'està obligat. La motivació en consciència pot procedir de raons religioses, però també per raons ideològiques o morals.

2. Els motius per no portar a terme la intervenció han de ser coherents amb les conviccions ètiques, morals i ideològiques de qui fa l'objecció. En aquest sentit cal diferenciar l'objecció de consciència de l'objecció per motius professionals, laborals o tècnics.

3. Per la naturalesa íntima de l'arrel de l'objecció, aquesta només es pot exercir a títol individual.

4. No es pot utilitzar l'objecció de consciència per imposar un tractament en contra de la voluntat del pacient ja que suposaria la vulneració del dret a l'autonomia personal. L'objecció dels metges és a actuar, a intervenir, per tant, suposa deixar de fer alguna cosa, que no és el mateix que voler imposar-la.

5. Els professionals que de manera prudent i raonada, exerceixen el seu dret a rebutjar portar a terme una intervenció o acció terapèutica, perquè consideren que les limitacions imposades pel pacient representen un risc no assumible, tampoc s'han d'acollir a l'objecció de consciència.

6. L'objecció, ho és, a portar a la pràctica una intervenció concreta, per tant, és específica i previsible i ha de ser comunicada als responsables del centre, garantint la confidencialitat i amb antelació per no causar una demora en l'assistència, ni cap perjudici al pacient.

7. L'objecció no eximeix de cap manera, del deure d'assistència en el procés previ i posterior a la intervenció que és motiu de l'objecció.

8. L'objecció de consciència del professional sanitari mai podrà ser motiu de discriminació professional, laboral ni social de qui l'exerceix.

9. Els directius dels centres assistencials han de vetllar per fer compatible l'assistència als ciutadans amb l'exercici de l'objecció de consciència dels professionals sanitaris.

10. El Col·legi Oficial de Metges de Barcelona s'ofereix com a instància de mediació per dirimir, amb confidencialitat i respectant l'opinió dels Comitès d'Ètica Assistencial de cada centre, els possibles conflictes derivats de l'exercici de l'objecció de consciència dels metges. Amb aquesta finalitat es crea una comissió específica.